

פסחים נא

משה שווערד

1. עיין במראה מקומות סוף פסחים נ

2. תוספות סוכה דף מד/ב

כאן במקדש כאן בגבולין - ... ויש מדקדקין מתוך כך דלא מברכינן אהלל דר"ח שאינו אלא מנהג בעלמא ... ור"ת אומר דאין ראייה מערבה להלל דערבה אינה אלא טלטול וכיון דלאו תקנתא היא אלא מנהגא לא חשיבא למיקבע לה ברכה אבל קריאת ההלל לא גרע מקורא בתורה ודכוותיה אשכחן דמרכין אשני ימים טובים של גליות ואינו אלא מנהג בעלמא כדאיתא פ"ק דביצה (דף ד:): ומיהו אין מזה ראייה דהאטעמא דאין מברכין אערבה למ"ד מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר וצונו וב' ימים טובים של גליות אין בהם וצונו ...

3. מרומי שדה מסכת פסחים דף נא עמוד א

דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור. מקשים ממנ"פ. אי מברכי על החלה. הוי לך לאפרושי מאיסור למ"ד דאין מברכים על המנהג. ואי לא מברכי, הרי ידעי שאינו אלא מנהג. ומזה הוכחנו בהעמק שאלה שאילתא דפורים. דאפילו לדעת הרמב"ם שאין מברכים על מנהג אקב"ו, מכ"מ אי מברכי אינו ברכה לבטלה. והבאתי ראייה עוד מדברי הראשונים ז"ל:

4. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן סו

והנלע"ד ליישב קצת דברי מהרי"ק כיון דאמרינן בעלמא [שבת קי"ח ע"ב] האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף ועמג"א רס"י תקפ"ד, א"כ יש במנהג קריאת הלל שלא בזמנו קצת איסור ואי נימא אין כח למנהג במקום איסור ממילא אין כאן וציונו והברכה לבטלה, ואפילו אי ברכה לבטלה בעלמא לאו דאורייתא היינו משום (מקלס) [דמקלס] להקב"ה ואינו לבטלה ממש משא"כ הכא דמנאין ומברך על הגידוף ה"ל איסור לא תשא דאורייתא, כך נ"ל דעת מהרי"ק, אע"כ הוכיח מזה דאפילו יש איסור במנהג הוא בכלל אל תטוש וממילא אין כאן ברכה לבטלה כצ"ל, ומ"מ אין נראה לי ראי' מהרי"ק דהא הקורא הלל בכל יום היינו ביומא דחולא שאינו חג דקרא כתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג עירוכין/ערכין/י' ע"ב, אבל הם הנהיגו לקדש ר"ח במלאכה אין כאן איסור וממילא אין איסור בהלל ולא בברכה:

5. תוספות מסכת פסחים דף נא עמוד א

אי אתה רשאי להתירן בפניהן - תימה א"כ היאך התיר ר' בית שאן בפ"ק דחולין (דף ו:)

• ספר דבר יעקב

ב] תד"ה אי וכו' תימה א"כ היאך התיר רבי בית שאן - מקשים האחרונים [הפר"ח] [סימן תרח] בשם משא למלך, הצל"ת, הפנ"י, הקרבן נתאל [אות ז] [והחת"ס] דהגמ' אומרת שרק לכותאי וכי"ב אסור להתיר, אבל בעיר של ת"ח מותר להתיר, וא"כ יתכן שבית שאן היתה מקום של ת"ח.

הפר"ח [הובא בקרבן נתנאל] והחת"ס מתרצים שבית שאן היתה מכיבוש עולי מצרים ולא מכיבוש עולי בבל, ולכן מסתמא לא היו מצויים שם ת"ח כמש"כ התוס' [גיטין ב.]. שת"ח גרו במקום כיבוש עולי בבל.

ותירץ רבינו נסים במגילת סתרים דהאי דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור היינו שיודעים שהן מותרים והם רוצים להחמיר על עצמן וכן משמע לישנא דברים המותרים **אבל דברים שנהגים מחמת טעות שסבורים שהוא אסור והוא מותר יכול להתיר בפניהם** וכן משמע בהדיא בירושלמי וא"ת א"כ אמאי קאמר דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב כיון דידעי שהוא פטור וי"ל דלאו כ"ע ידעי **וא"ת דמשמע דווקא בבני המדינה או בכותאי אינו רשאי להתיר אבל בפני חכמים או שלא בפניהם מותר ואמאי והא תנן נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ושהלך לשם ואור"י דמתניתין איירי במנהג חשוב שהנהיגו ע"פ ת"ח והכא מיירי שנהגו בני המדינה מעצמם** וכן הנהו דמייתי ודאי תרא דלקמן קים ליה דהוי מנהג חשוב ור"י מסתפק במנהג שאינו חשוב דיכולין להתיר בפני ת"ח אם יכול להתיר להם כדמשמע לקמן ולא רצו לומר להם מותרים אתם משום דבני המדינה חשוב להו ככותאי אבל לתלמידים משמע שהיו אומרים מותרין אתם או דילמא יכול להתיר לעצמו בפניהם אבל להם אינו יכול להתיר וה"ק לא רצה לומר להם מותרים אתם ומה שהחמרתם לא מחמת איסור אלא מחמת מנהג שטות ולתלמידים היה מתיר לעצמו בפניהם אבל לא להם ורשב"א אומר דלא קשה ממתני' דרב אשי דמוקי מתני' באין דעתו לחזור ובכותאי אפילו דעתו לחזור אסור ולאביי דמוקי ה"מ מבבל לא"י אבל מא"י לבבל עבדינן כוותייהו ובכותאי אפילו מא"י לבבל אסור והנהו נמי דמייתי הווי מא"י לבבל.

6. ספר דבר יעקב

ד] בא"ד - ואור"י דמתניתין איירי במנהג חשוב שהנהיגו ע"פ ת"ח והכא מיירי שנהגו בני המדינה מעצמם - מבואר בתוס' שישנם שלשה אופנים. א.] דבר שנהגו מחמת טעות בדין מותר להתיר אף בפני ע"ה. ב.] דבר שקיבלו על עצמם והקבלה לא היתה ע"י ת"ח, אסור להתיר בפני ע"ה ומותר בפני ת"ח. ג.] דבר שתיקנוהו ת"ח חייב לנהוג כמותם ולקבל חומרי המקום שבא לשם. / ויצא לפי תוס' שמנהג טעות מותר להתיר בפני כותאי, וכן דעת בעל הנאור. אבל המלחמות והר"ץ חולקים וסבורים שאין להתיר בפני כותאי.

7. שו"ע אבן העזר - סימן כג

(ו) אסור לרכוב על בהמה בלא אוכף (פי' מרדעת באסט"ו בלע"ז): **הגה** - בגמרא פרק כל היד משמע דאסור ללבוש מכנסיים אם לא עשוין כבתי שוקיים, משום דמביא לידי השחתת זרע, ואע"פ שאפשר לדחות דבגמרא לא קאמר אלא בימיהם שהיה להם תרומה ואיכא למיחש לטומאת הגוף, מכל מקום מדהביא הרא"ש בפסקיו משמע דאף בזמן הזה אסור (הכל ד"ע). ומה שנהגו היתר במרחץ, אפשר לומר דבשעה מועטת לא אסרו, כן נראה לי. **עוד אסרו בגמרא לרחוץ עם אביו ואחיו ובעל אמו ובעל אחותו, ונהגו עכשיו היתר בדבר הואיל ומכסין ערותן בבית המרחץ ליכא למיחש להרהורא** (אגודה):

8. ספר דבר יעקב

הפתחי תשובה [סק"ה] כתב שזה היה בזמן הרמ"א אבל היום שהכל מגולין הוי איסור גמור מדינא. ומביא מעשה עם הגר"ז מוולוז'ין שבא למרחץ והיה שם חמיו וברח כבורח מהארי. הערוך השולחן [סימן כג-ח] תמה על המנהג להקל, ומסתפק האם מותר לאבא לרחוץ עם בנו קטן.

9. גמרא הלכה ברורה

ב. טעם איסור הרחצה עם אביו. בעל הלכות גדולות (בהלכות כבוד אב ואם) מביא אסמכתא מהתורה לאיסור זה מברייתא: "ר' יהושע אומר: משום שיגלו ערוה זה עם זה, דכתיב 'ויכסו את ערות אביהם', ובשעה שאמר לו יעקב ליוסף 'שים נא ירך תחת ירכי' לא עשה, אמר לו אם כן 'השבעה לי', 'וישבע לו'".

מדברים אלו משמע שהחשש הוא מפני גילוי ערוה כפירוש רש"י שמתוך שרואהו (את אביו) ונוכח שממש יצא, נותן לבו להרהור, וכן הוא בחמיו.

לדעת המאירי יש טעם אחר. אמנם, לענין האיסור לרחוץ עם חמיו ובעל אחותו כותב הוא כרש"י, שמתוך כך זוכר את אשתו ואת אחותו ומחשבות ממשמשות ובאות, אך בדין איסור הרחצה עם אביו מפרש הוא משום פריקת עול יראה, כלומר שהאיסור הוא משום מצות כבוד אב ואם. לפי זה מובן שאם אביו צריך לו לשמשו, מותר לרחוץ עמו, וכן מפורש בגירסת הברייתא (במסכת שמחות פ"ב ב) 'ואם היה אביו זקן או חולה – מותר'.

הרמב"ם מונה אמנם את איסור הרחצה עם אביו בין ההלכות באיסורי ביאה, עובדה המעידה, לכאורה, שטעם האיסור לדידו הוא משום גילוי ערוה, אך מאידך מונה הוא באותה ההלכה גם את איסור הרחצה עם רבו – שטעמו וודאי אינו משום גילוי ערוה. ומכאן, שאין הכרעה ברורה מהו טעם האיסור לשיטתו.

מחבר השו"ע אינו מביא כלל דיני איסור הרחצה עם אביו, חמיו ובעל אמו ותמה על כך בעל ערוך השולחן (אבן העזר כג, ח). אכן, הרמ"א מביא דין זה בהלכות אישות בין הלכות הדברים המביאים להרהורי עבירה, ואינו מונה שם את איסור הרחצה עם רבו. מסתבר על כן, שלדעתו טעם כל האיסורים הוא משום הרהורי עבירה של גילוי ערוה.

ג. טעם איסור הרחצה עם רבו. הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה, מביא לשון הברייתא האוסרת לרחוץ עם רבו, אבל אינו פוסק את השנוי בסופה שאם רבו צריך לו מותר.

הכסף משנה תמיה על כך וכותב שהרמב"ם סומך על דבריו בהלכה יא, שהרב שמחל על כבודו כבודו מחול, ומסתבר שאם הרב צריך לתלמידו – הרי מחל על כבודו. מאידך, בחיבורו בית יוסף (יו"ד רמב) מתרץ הוא את דברי הרמב"ם בכך שהוא סומך על דבריו בהלכות אסורי ביאה, במפורש, שמתוך לרחוץ עם רבו כשצריך לו. אמנם לשון הרמב"ם בהלכות אסורי ביאה אחרת מלשונו בהלכות תלמוד תורה 'ולא יכנס אדם... עם תלמידו' דהיינו שהאיסור הוא על הרב להכנס עם תלמידו למרחץ, ולא כמשמעותה של הסוגיה דידן שהאיסור הוא על התלמיד מפני כבוד רבו.

10. שו"ת מנחת יצחק חלק ד סימן סב

עוד להג"ל בנדון לרחוץ עם אביו וחמיו ורבו וכו'...

(א) הנה מקור הלכה זו היא (בפסחים נ"א ע"א), ה"ל, וכ"ע לא, והתניא רוחצין שני אחין כאחד, ואין רוחצין שני אחין בכבוד, ומעשה ביהודה והלל בנו של רבן גמליאל, שרחצו שניהם כאחד בכבוד, ולעזה עליהן כל המדינה, אמרו מימינו לא ראינו כך, ונשמט הלל ויצא לבית החיצון, ולא רצה לומר להן, מותרים אתם וכו', אלא רוחצין מאי טעמא לא, כדתניא עם הכל אדם רוחץ, חוץ מאביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו, ור' יהודה מתיר באביו מפני כבוד אביו, והוא הדין לבעל אמו, ואתי אינהו גזרו בשני אחין, משום בעל אחותו, תנא תלמיד לא ירחץ עם רבו, ואם רבו צריך לו מותר עכ"ל...

(ח) אמנם, הא פשיטא, דכ"ז היכא דליכא חשש סכנתא, אבל במקום חשש סכנה, פשיטא דשרי, ושפיר הביא בזה הבעל אמרי נועם שבדברי כהדג"ק שליט"א, מהא (דמס' שבת ל"ג ע"ב) ברפב"י ורשב"י עיי"ש.

(ט) אולם, עדיין אנו צריכים למודעי, באביו צריך לו, אף היכא דליכא חשש סכנה, דהרי, לפי מה דמוכח (בפסחים) שם ברבו צריך לו לכ"ע מותר, ושם (במס' שמחות), חשיב הת"ק, גם כן איסור של רחיצה עם רבו, ולמה לא פירש דאם צריך לו רבו מותר, ובזה הי' נראה לכאורה לומר, דר' יהודה אינו חולק את"ק,

אלא פירושא קמפרש, דאם אביו צריך לבנו מותר, והה"ד ברבנו, וכמ"ש בפירוש נחלת יעקב שם, והא דנקט אביו, משום דהתחיל ביה הת"ק כנ"ל, וצ"ע.

(י) אך אין ראוי, די"ל עפ"י ד הכ"מ (הל' ת"ת ה"ו), דכתב שם הרמב"ם, ולא יכנס עם רבו למרחץ, והביא הכ"מ, המקור לדברי הרמב"ם (מפסחים נ"א הנ"ל), דתנא, תלמיד לא ירחץ עם רבו, ואם רבו צריך לו כלומר לשמשו מותר, וכתב ע"ז, ולא חשש רבינו לכתבו כאן, לפי שסמך על מה שכתב לקמן, הרב המובהק שרצה למחול על כבודו וכו', הרשות בידו עכ"ל - אבל לפי זה, צריך עיון על הברייתא גופא, דלמה צריך לומר דאם רבו צריך לו מותר, הרי פשיטא, דכיון שרב שמחל על כבודו, כבודו מחול בכל מקום, ואין לומר דבאמת הברייתא ס"ל דאין כבודו מחול, וע"כ צריך לאשמעין הכא, דאם צריך לו מותר, דא"כ יוקשה מהברייתא הנ"ל על רב יוסף ורבא (קדושין ל"ב), דס"ל דכבודו מחול, והרמב"ם פסק כוותיהו, כמבואר שם (הל' י"א) ובכ"מ שם, ובזה נלע"ד, דמקור דברי הרמב"ם הנ"ל, הוא (ממס' שמחות) הנ"ל, דלא סיים דאם רבו צריך לו מותר, ומשום דאין צריך להשמיענו, דרבו שמחל על כבודו, כבודו מחול בכל מקום, וע"כ אף אם הברייתא (דפסחים) ס"ל דאין כבודו מחול, והוי תיובתא לדברי רב יוסף ורבא, הברייתא (דמס' שמחות) הוי סיעתא להם, וכ"ז ברבנו, דהוי מטעם כבוד, אבל באביו, דהוי מטעם הרהור, שפיר ש"מ, דס"ל לת"ק דאף אם צריך לו אסור, ור' יהודה פליגי פליגי כנ"ל.

(יא) אמנם, אף דהרמב"ם (בהל' ת"ת), לא כתב סיפא דברייתא, דאם רבו צריך לו מותר, חזר וכתבו (בהל' איסורי ביאה הט"ז), שכתב בזה"ל, ולא יכנס וכו' ולא עם תלמידו, ואם צריך לתלמידו מותר ע"כ - והכ"מ שם (בהל' ת"ת), כנראה דייק וכתב, ולא חשש רבינו לכתבו כאן וכו', - רצונו לומר דוקא כאן, לא כתב - משום שסמך על מה שכתב להלן, רצונו לומר באותו סימן (הי"א) כנ"ל, אבל שם (בהלכות איסורי ביאה), דלא איתא שם באותו סימן, מהא דרבו שמחל על כבודו כבודו מחול, ע"כ פירש בפירושו, דאם רבו צריך לו מותר, כן נראה כוונת הכ"מ ז"ל, ועי' כה"ג בספר תוספת שבת (או"ח סי' שי"ד סק"ה).

(יב) אמנם עדיין לא נמלט מדוחק לומר, דהרמב"ם כתב דינו (בהל' אס"ב), דאם רבו צריך לו מותר, למאן דלא ידע הדין, דרב שמחל על כבודו כבודו מחול, ועוד יוקשה, דלשיטת הרמב"ם דכבודו מחול, א"כ אף אם אין צריך לו, מותר ברשות הרב, וכמ"ש הרמב"ם (בפ"ה מה' כלי הקדש) גבי כהן גדול, וכמבואר במל"מ (ה' מלכים פ"ב ה"ג), והובא בדברי כהג"ק שליט"א.

(יג) והנלע"ד בזה, בהקדם מה שהעיר הגאון מוהר"י יונגרייז הי"ד דומ"ץ דק"ק פרעשאב יצ"ו, בתשובתו שהביא כהג"ק שליט"א, הערה גדולה, בדברי הרמב"ם (בה' איסורי ביאה) הנ"ל, דשינה בזה מלשון הברייתא (דפסחים) הנ"ל, דנקט האיסור על התלמיד, שלא ירחץ עם רבו, ואם רבו צריך לו מותר, והרמב"ם נקט האיסור על הרב, דלא יכנס עם תלמידו, ואם צריך לתלמידו מותר, וגם מאי שנא דהצריך לכתוב סיפא דברייתא (בהל' איסורי ביאה), ולא (בהל' ת"ת), ושקיל וטרי בטעם האיסור של הרב עיי"ש - אמנם לפי הנ"ל, הכל אתי שפיר כמין חומר, דהנה בטעם איסור הרב, נראה פשוט, דכמו שנוהר התלמיד במורא הרב וכבודו, כן נוהר הרב שלא ינהוג קלות ראש בפני תלמידו, ולא לשחוק לפניו, ולא לאכול ולשתות עמהם, עד שתהא אימתו מוטלת עליהם, וילמדו ממנו מהרה, כדאיתא בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ו סעי' י"א), ומקורו (בכתובות דף ק"ג ע"ב), ועי' באבות דר' נתן (פ"ו ה"א), ובפ"י בנין יהושע שם, ובזה אף דהברייתא תנא הדין בתלמיד, דאם רבו צריך לו מותר, זה משום שס"ל רב שמחל על כבודו אין כבודו מחול כנ"ל, אבל הרמב"ם ס"ל דכבודו מחול, וע"כ כשכתב דין התלמיד, כתב כמו דאיתא (במס' שמחות), בלי לכתוב אם רבו צריך לו מותר, דנדע זה מדין רב שמחל על כבודו וכדברי הכס"מ הנ"ל, אבל כ"ז בנוגע לתלמיד, אבל מה נענה להרב, דאינו רשאי למחול על כבודו בכה"ג, דודאי לא עדיף רחיצה עם תלמידו, מלאכול ולשתות עמו, אבל מברייתא (דפסחים), דמשמיענו לתלמיד, ומשום דס"ל דרב שמחל אין כבודו מחול, ומ"מ ברבו צריך לו מותר, ש"מ דגם לדידן בנוגע להרב, דאף דאין למחול על כבודו, מ"מ אם צריך לתלמידו מותר, דכמו דין התלמיד, למאן דס"ל רב שמחל על כבודו, אין כבודו מחול, כן לדידן בדין הרב, דמאי שנא, ועוד גם דין היתרא דהרב איתא באותו ברייתא גופא, מכללא, דאם אומר מותר להתלמיד, ש"מ דגם להרב אין איסור, דאל"כ לא יניח אותו לשמשו, וכן מוכח, ממעשה דתלמידו של רבי מאיר, שנכנס אחריו לבית המרחץ, (במס' שבת מ' ע"ב), ושם (דף קמ"ז ע"ב), ברבי ור' שמעון, דתניא אמר רבי, כשהיינו למדים תורה אצל ר' שמעון בתקוע, היינו מעלין שמן ואלונטות מחצר לגג ומגג לקרפף, עד שהיינו מגיעין אצל מעין, שהיינו רוחצין בו, ועי' תוס' שם (ד"ה דתניא) שכתבו, דאמרו כן בתלמיד אחד, ומשום דרבו צריך לו עיי"ש, והרי ש"מ, דבכה"ג ליכא איסור לא על הרב, ולא על התלמיד, אמנם להרמב"ם לשיטתו, לא שייך לומר היתרא בדין התלמיד, דאם רבו צריך לו מותר, דפשיטא דמותר, כיון דרבו מחל על כבודו, רק בדין הרב כנ"ל, ודבריו מדוקדקים הדק היטב לשיטתו.

(יד) ומה דקשה לפי הנ"ל, דגם על הרב איכא איסורא, מדברי הרמ"א (סי' רמ"ב סט"ז), שכתב דאם הי' התלמיד במרחץ קודם לרבו, ובא רבו לשם, אין צריך לצאת, משמע דרבו מותר ליכנס, וע"ז כתב הרה"ג הנ"ל שם, די"ל דהרמ"א שם לא איירי בדין הרב רק בדין התלמיד עיי"ש, - אמנם י"ל בפשיטות יותר, דמירי דהרב לא ידע שתלמידו שם וק"ל.

(טו) והנה י"ל, בטעם מה דרבו צריך לו מותר, ואין איסור לא על התלמיד (אף אם נאמר דאין כבודו מחול), ולא על הרב, י"ל בפשוט, דבזה אין צריך לטעם מחילת כבודו, אלא דזה כבודו, דכל המלאכות שהעבד עושה לרבו, תלמיד עושה לרבו, וכל המונע תלמידו מלשמשו, מונע ממנו חסד וכו', כדאיתא (בכתובות דף צ"ו ע"א), וברמב"ם (שם פ"ה מה' ת"ת ה"ח), ובטוש"ע (יו"ד סי' רמ"ב), ובתוך המלאכות המיוחדות לעבד, המה, להוליך כליו אחריו לבית המרחץ, ולגוררו ולסוכו, כדאיתא (בקדושין כ"ב ע"ב), וכן עשו תלמידי ר"מ ור"ש כנ"ל, ואר"י מאן דמתרגם לי וכו', מובילנא מאני' אבתרי' לבי מסותא (עירובין כ"ז ע"ב, ב"מ מ"א ע"א, סנהדרין ס"ב ע"ב), ועי' בספר באר שבע (שו"ת י"א), מה שפירש בזה דבר חריפות מאד עיי"ש, וכ"ז אם רבו צריך לו, אבל אם אין צריך לו, אף אם ירצה לשמשו, נראה מדברי הש"ס והרמב"ם הנ"ל, דאין היתר לא להרב ולא להתלמיד, וצ"ל הטעם, דהסרת הבושה והמורא הבא ע"י התקרבות שבין הרב להתלמיד במקומות כאלה, עי' רש"י (פסחים) שם, גדול הפסדו יותר משכר וכבוד השימוש.

(טז) ובדבר למצוא זכות למנהג העולם, שאין נזהרים בכל זה, אפילו עם אביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו, שאיסורם מפורש בש"ס, כמדומה לי, שאחרי שהרבינו מאיר שהביא המרדכי והאגודה (בפסחים שם), והרמ"א בדרכי משה ובשו"ע (יו"ד ואה"ע) שם, ואחריהם הפת"ש ושאר אחרונים, חפשו ולא מצאו היתר, רק אליבא האגודה והרמ"א שם, במכסים ערותן, א"כ כל ההיתרים בזה, לא ימלטו, ממה שכתב הר"מ שם, דמניין לנו לחלק בסברת הכרס.

(יז) אמנם שפיר הביא בירחון בול"ח, שהובא בדברי הרה"ג מפרעשאב ז"ל שם, מפירוש מהר"ם חלאווה (על מס' פסחים נ"א ע"א), שכתב, על הא דעם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו וחמיו, פי' משום הרהור, וכתבו בתוס' דה"מ במרחץ יבש שמגולין, אבל בנהר או בחמי טבריא שמכוסין במים מותר, וכן עמא דבר עכ"ל, והוא הי' בזמן הראשונים, בזמן הר"ן והרשב"א, כדאיתא בהסכמות שעל הספר שם, ולכאורה דבריו מסתברים, שזה כעין ההיתר של המכנסים, דאיתא באגודה שם שהביאו בהרמ"א שם, ושפיר כתב ע"ז בבול"ח שם, דאף שבתוס' שלפנינו ליתא זה, מ"מ בודאי הי' לפניו כת"י שכתב כן, ובדבריו מיושב מנהג של העולם, מתמיהת הפת"ש (בא"ע שם), עכ"פ למה שנהגו היתר במרחץ של מים עכ"ל...

11. דף על הדף פסחים דף נא עמוד א

רבי צדוק הכהן זצ"ל (ספר הזכרונות, הובא באוצר הפוסקים סי' כ"ג) ג"כ תמה על מה סמכו עכשיו להקל בדין זה, וכתב דאולי לפי שבזמניהם היו המרחצאות רק להזיע והיו יושבים בטל ע"כ יש לחוש להרהור, אבל עכשיו שבמרחצאות רוחצים ומשפשפים עצמם מבלי להזיע ואין יושבים בטל, א"כ י"ל במלאכתם הם טרודים ואין שייך הרהור, אלא דסיים דמ"מ קשה להקל בדינא דגמרא ובפרט שנמצאים כמה שיושבים בטל.

12. תוספות מסכת פסחים דף נא עמוד א

כיון דאנן כייפינן להו וכו' - קשה לר"ת דבפ"ק דסנהדרין (דף ה.) אמר פשיטא מהכא להתם מהני דהכא שבת והתם מחוקק משמע דבניי בבל עדיפי ותירץ דה"מ לאפקועי ממונא אבל לענין איסור והיתר וסמיכה בניי א"י עדיפי שלומדים תורה ברבים ואמרינן (ב"ב דף קנח:): אוירא דארץ ישראל מחכים.

13. תוספות מסכת פסחים דף נא עמוד א

רבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה - ובחולין נמי מתרץ רבי זירא אין דעתו לחזור הוה קצת קשה דהשתא לצדדין קתני וחומרי מקום שיצא משם בדעתו לחזור וחומרי מקום שהלך לשם באין דעתו לחזור.

14. שערים מצויינים בהלכה

ה"מ היכא דאין דעתו לחזור, ורכב"ח דעתו לחזור היה. צריך ביאור כמה השיעור של דעתו לחזור, בענין בני ארץ ישראל שבאים לחוץ לארץ, הלא כל אחד מבני ישראל דעתו לחזור במהרה, ואל אחוזת אבותיו ישוב. ובתשו' הרב"ז (סי' עג) כתב, דאם דעתו לחזור מיד הוא נקרא דעתו לחזור. וכפר"ח (או"ח סי' תסח) כתב, אפי' לזמן מרובה. וצ"ע כמה יהא השיעור של זמן מרובה. ונראה שיש לפשוט ממש"כ הוא בעצמו (סי' קיז) לענין שאלת טל ומטר, שקובע הזמן אם דעתו לשהות שנה בחו"ל. וכן משמע בהגה' מהרש"ם (סוס"י תצו). ובשאלת יעב"ץ (סי' קסח) רגז על המהר"י חגיז בעל הלק"ט שבא לחו"ל והתנהג כבן א"י, בטענתו שדעתו לחזור, ולסוף נשתהה כארבעים שנה. ועי' מה שהארכנו בשמ"ב (ח"ב סי' צח סק"ג) בענין זה. וע"ע שם במי שיש לו בית בא"י, ובית בחו"ל, והוא ששה חדשים בחו"ל וששה חדשים בא"י, אי דינו כבן א"י או כבן חו"ל.

15. רבינו חננאל מסכת פסחים דף נא עמוד א

אמר ליה רבה בר בר חנה לבריה אני שראיתי את ר' יוחנן דאכל דאיתרא כדאי הוא ר' יוחנן למסמך עליו בפניו ושלא בפניו אתה לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני מכלל שהבא מכח אחר שיראה מי שעשה מעשה אף על פי שהוא עושה כמותו אחרים אין סומכין עליו בפניו וכל שכן שלא בפניו. איני והא איהו דאמר סה לי

16. ספר דבר יעקב

יד' ופליגא דידיה אדידיה וכו' – השפת אמת מקשה שאפשר לתרץ הסתירה ולחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן, ולכן לענין איסור אכילת ספיחי כרוב שהוא לפי רבנן איסור מדרבנן [שגזרו ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים], אפשר לחקל לאכול בפניו, משא"כ לענין אייתרא שלפי האוסרים הוא איסור דאורייתא. ותירץ ע"פ הרא"ש והר"ן בחולין [ג.] שכתבו שבני בבל שאסרו אכילת אייתרא אינו משום שפסקו כמ"ד שאסור מה"ת, אלא החמירו שיהיה אסור מדרבנן. אבל לפי רש"י בחולין שכתב שבני בבל שאסרו אכילת אייתרא משום שפסקו כמ"ד שאסור מה"ת, הדרה קישיה שאפשר לתרץ שאין כאן סתירה דידיה אדידיה.

17. ספר דבר שמואל

בפני אכול שלא בפני אל תאכל. וכחז הפניי דטעמו שלא רלכ שיוקצע לדורות שהלכה כמותו ולכך אס יאכל צפניו יאמרו העולם דמה שאוכל צפניו הוא כדי שלא ישנה מפני המחלוקת ואפ"י לקולא [א"י], ואפשר להטעים שאס הוא מחמיר צפניו מחזי כיוהרא וע"ד באמרו צב"ק (פ"א:): מי זה שמראה גדולה צפניו] ולכך לא יבא לקצוע ההלכה לדורות משא"כ אס יאכל גם שלא צפניו יקבעו התלמידים אחריו ההלכה לדורות אח"ד, והנה הפניי מפרש צפניו ממש ולא כהמאירי דצפניו היינו בחייו, אמנס ל"צ לפ"ז דר"ש בן לקוניא למה הוא עזמו אכל גם שלא צפני רש"י ולא חשש שפ"ז יקבעו התלמידים ההלכה לדורות ול"פ.

יל"ע על הפוסקים שהאריכו בדיני המנהגים [עי' פרי"ח צ"ח תס"ח וצ"ח תל"ז] ולא הביאו הלכה זו דמי שראה לחכם שנהג היתר מספרתו רשאי לנהוג כמותו אף כשמנהג המקום לאיסור שהרי לפני הלשונות דרצב"ח מותר באופן זה ול"ע וע"ע חשו' רש"א סוס"י רנ"ג.

18. ספר דבר יעקב

א בפני אכול שלא בפני אל תאכל – הפניי
מבאר שלא רצה לקצוע הלכה לדורות, ולכן אמר
שלא בפני אל תאכל, משא"כ אם יאכל בפניו יאמרו
הרואים שעשה כן כדי שלא לשנות מפני המחלוקת
ולא מפני שפוסק כן להלכה. ומבואר בפניי דבפני
אכול הוי בפניו ממש. אבל המאירי מבאר דבפניו
הכוונה בחייו.

19. ספר דבר יעקב

(כה) ותרוייהו אליבא דר"ע דדריש וכו' – ר"ע
ורבנן נחלק האם איסור ספחים הוי מדאורייתא או
מדרבנן. הגמ' אומרת שמחלוקת ר"ש ורבנן היא
אליבא דר"ע, ומוזה הוכיחו הסמ"ג [ל"ת רסח] בשם
י"א והיראים [סימן קנח] שהלכה כר"ע.
הרמב"ם [שמיטה ד-ב] והחינוך [מצוה שכח]
פוסקים כמו חכמים שאיסור ספחין מדרבנן [דהלכה
כר"ע מתבירו ולא מחבריו כדאיתא בעירובין מו:].

20. תוספות מסכת פסחים דף נא עמוד ב

כגון אנא דידענא בקביעא דירחא - ולא בסוד העיבור קאמר דהא בני בבל בקיאי בעיבורא דירחא כדאמרינן
בריש ביצה (דף ד:): ועבדי תרי יומי **אלא מפרש ר"ת שהיה במקום ששלוחי בית דין מגיעין ושם אין עושין**

אלא יום אחד והיינו בקביעא דירחא שהיה יודע מתי נקבע החודש דהתם ליכא למיגזר שמא יעשה מלאכה
בי"ט ששומעין קידוש החודש.

21. מהרש"א חידושי הלכות מסכת פסחים דף נא עמוד ב

בד"ה כגון אנא כו' שהי' במקום ששלוחי ב"ד מגיעין ושם אין עושין אלא יום א' כו' עכ"ל ויש לדקדק אם הי' במקום שמגיעין שלוחי ב"ד הרי גם הם לא היו עושין אלא יום א' ומאי קאמר בישוב לא עבידנא כו' ואם נאמר דר"ל לעיר של רב ספרא היו מגיעין שלוחי ב"ד אלא שהוא הלך לשבות ביום טוב לעיר אחרת שלא היו מגיעין לשם שלוחי ב"ד קשה אם הוא היה יכול להגיע לשם אחר ששמע מפני שלוחי ב"ד באיזה יום קבעו החודש א"כ גם השלוחים היו יכולין להגיע לשם להודיעם ולמה עשו שם ב' ימים ויש ליישב ודו"ק:

22. ספר דבר יעקב

המהרש"א סיים וי"ל. בהערה לתורא"ש מבאר
כוונתו ששלוחי ב"ד התעכבו בדרך בכל עיר להודיע
מתי היה ר"ח, ורב ספרא הלך בלי להתעכב, ולכן
הגיע למקום שהשלוחים לא הגיעו.

23. שפת אמת מסכת פסחים דף נא עמוד ב

בתוס' ד"ה כגון כו' שהי' במקום ששלוחי ב"ד מגיעין כו' והקשה המהרש"א דכמו שהגיע הוא לשם ביום טוב כן יכולין השלוחים להגיע וא"י מאי קשיא לי' די"ל דביו"ט שני הלך למדבר ועשה שם מלאכה אבל לישוב לא הי' הולך חוץ לתחום מה"ט דלא עשה מלאכה שם כיון דלמנהג בני הישוב אסור לילך לשם מאותו המקום שהוא בא וגם אם נימא דנ"ל דזקק לפרש כן משום דבלשון הגמ' משמע דהלך לשם מ"מ יש לפרש שהי' חוץ לתחום והשלוחין לא היו יכולין לילך שם ביום טוב והוא הניח עירוב וכ"ז פשוט:

24. צל"ח מסכת פסחים דף נא עמוד ב

[מהרש"א בד"ה כגון אנא וכו', ויש לדקדק וכו', עכ"ל. ויש לתרץ דלא קשה מידי, דמצי למימר דשלוחים באים ביום טוב לעירו של רב ספרא, ונמצא הם הולכים ביום טוב ד' אלפי אמות, ותו לא מצי הם לילך לעיר אחרת, ורב ספרא הניח עירובי תחומין ומותר להלך לעירם, ולא קשה מידי, ודו"ק].

25. רבי עקיבא איגר מסכת פסחים דף נא עמוד ב

כגון אנן דידעינן בקביעא דירחא. עי' מהרש"א ולענ"ד י"ל דהוא היה במקום דמגיעים ג"כ שלוחי תשרי והלך בניסן למקום דמגיעים שם שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי והם צריכים לעשות ב' ימים כדאי' בר"ה (דף כא ע"א).

26. תוספות סוכה דף מג/א

לא ידעינן בקביעא דירחא - לאו משום דלא ידעינן דהא אמרינן בריש ביצה (דף ד:) דהאידנא ידעינן אלא עבוד רבנן כאילו לא ידעינן משום גזרה דהתם דזימנין דגזרו גזרה ואתי לקלקולי ובפ' מקום שנהגו (פסחים דף נא: ושם) דאמ' ליה רב ספרא (לרבא) כגון אנא דידענא בקביעא דירחא בישוב לא עבידנא במדבר מאי לא כמו שפירש בקונט' שהיה בקי בסוד העיבור דמ"מ אסור כדפרישי' אלא מפרש רבינו תם דהוה דייר היכא דמטו שלוחי תשרי וזימנין דאזיל בניסן היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי דגרינן בהווא דוכתא ניסן אטו תשרי ועבדינן תרי יומי כדאמרינן בסוף פ"ק דראש השנה (דף כא:):

27. ספר דבר שמואל

ומה שתירץ בגליון הש"ס דאייירי במקום שמגיעים שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי ולריכיס לעשות צי ימים כדאיתא ברי"ה, וכנה ברי"ה (כ"ה). איתא שגזרו ניסן אטו תשרי וא"כ איך כהצו החוס' "ושם אין עושין אלא יום אחד" וי"ל דרי ספרא צא ממקום ששם מגיעים גם שלוחי תשרי והלך למקום שמגיעים שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי וכמו"ש החוס' בסוכה (מ"ג). צדי"ה לא ידעין, ופלא שגילס מהמהרש"א דברי החוס' בסוכה וכבר עמד בזה צמני"ה מלוח ש"א [קטז. ג.] ולפ"ז בפשיטות הו"ל לביצעי בכל יו"ט שני של גליית הף במקום שאין שלוחי צ"ד מגיעין כלל אם נאסר במדבר לבני א"י. ובפ"י רבינו חננאל כתב שרואה לעלות מבבל לא"י ובישוב פשיטא לוי שרריך לעשות צי ימים ונסתפק אם גם במדבר נותנין עליו הומרי מקום שילא משם ופשט ליה דצמדבר א"י אין נותנין עליו הומרי מקום שילא משם וא"ל לעשות אלא יום אחד בלבד אה"ד, ולפ"ד נמלא דהא דנותנים עליו הומרי מקום שילא משם אינו אלא מפני המחלוקת, וקשה טובא דצמני"ה קאמר אלא ממקום שאין עושין למקום שטושין אל ישנה אדם מפני המחלוקת ונעבד הא אמרת נותנים עליו הומרי מקום וכו' שילא משם, וחזין דהומרי מקום שילא משם הוא מדינא משום אל תטוש חורת אמך וי"ע.

28. ספר דבר יעקב

הריטב"א מתרץ הא דהוקשה לתוס' שגם היודע חשבון העיבור חייב ביו"ט שני, דזה נאמר רק בזמן הזה שעמד הלל [נכד רבן גמליאל בנו של רבינו הקדוש] ותקן חשבון וקדש החודשים לדורות, וחששו חכמים שמחמת הגזירות ישתכח החשבון ולכן הנהיגו לעשות שני ימים, אבל בזמן רב ספרא שעדיין היו מקדשים ע"פ הראיה והיו שלוחים יוצאים, לא נתקנה תקנה זו, ולכן מי שיודע בקביעות החדשים רשאי לעשות מלאכה ביו"ט שני, אילולא הדין שנותנים עליו הומרי המקום שהלך לשם.

1. שו"ת רדב"ז ח"ד סימן אלף שסח (רצו)

שאלה שאלת ממני ידידי אודיעך דעתי במה שהחמירו קצת החכמים שלא לאכול בשחיטת מקצת שוחטי הקהל יצ"ו מפני שאינם נזהרים או מפני שיצאת טרפה מתחת ידם וכשמזמן אותם אחד מבעלי בתים חוששין אפילו לגיעולי הכלים ומגעילים אותם, אם מחוייבים הם אפילו לפי דעתם או לא:

תשובה על ענין החומרא בעצמה שהחמירו לא ראיתי לדבר כיון שלא שאלת עליה אבל מה ששאלת נראה לעניות דעתי שלא היה להם לחוש לגיעולי הכלים אפילו לפי שטתם מכמה טעמים. חדא דאפילו לפי דעתם רוב טבחי העיר כשרין הם. והם לא הלכו למקום קביעותן וכל דפירש מרובא פריש. ותו דרוב מצויין אצל שהיטה מומחין הם. ותו דאפילו מאותו שיצאת נבלה מתחת ידו לדעתם מותרים לאכול משחיטתו שאם באותו הפעם לא שחט יפה בפעמים אחרות שחט יפה כיון שהוא בקי. וכן כתב הר"י קולון ז"ל בשורש ל"ג שהעד שראה שיצאת נבלה מתחת ידו מותר לאכול משחיטתו מהטעם שכתבתי. ותו דטעמו ולא ממשו ק"ל שהוא מדרבנן. ותו דסתם כלים לאו בני יומן ניהו ונותן טעם לפגם הוא. ותו דרוב הפעמים יש בתבשיל יותר משישים מכדי פליטה ואפילו לדת המחמיר דבעינן כדי לבטל כל הכלי משום דלא ידעינן כמה פלט הכלי לדעתי לא החמירו כולי האי אלא באיסורי ודאי ולא בספק איסור. **ועוד יש לומר בזה משום לא ישנה אדם מפני המחלוקת. וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבותיו ז"ל כי בדבר שאין האיסור מבורר ולא מוכרע לא ישנה מפני המחלוקת ויותר טוב היה לאלו המחמירים שלא ילכו לשום בית שיזמנו אותם וישימו להם תואנה ממה שיגעילו את עליהם ולשוויינהו ככותאי או כאחד מעמי הארץ ...**

2. שיערים מצויינים בהלכה

דף נא: ואל ישנה אדם מפני המחלוקת. כתב בתשו' הרדב"ז (ח"ד סי' רצו) בעיר שהחמירו קצת חכמים שלא לאכול ממקצת שוחטי הקהל, שכתב הריטב"א בשם רבותיו, דבדבר שאין האיסור מבורר לא ישנה מפני המחלוקת, ואלו שהם מחמירים לא ילכו לשום מקום שמזמנים אותם, ולא יגרמו מחלוקת ושנאת חנם. [וכן הב"ח (י"ד סוס"י רצג) כתב בענין איסור חדש, דאין לשום גדול להורות איסור היפוך המקום שנוהגים עפ"י גדולי ישראל להתיר, ומי שרוצה להחמיר על עצמו, מ"מ לא יורה כן לאחרים. וכן בבית מאיר (או"ח סי' שסד)

כתב, דאם נהגו להתיר העירוב עפ"י הרבה ראשונים ואחרונים, אסור להורות איסור לאחרים. וכתב בכיבוד הלכה (סי' כה ד"ה וטוב) שלא ירגיל אדם לעצמו לדקדק אחר מנהגן של ישראל שנתייחד עפ"י הרבה ראשונים. אבל ע"י בתוס' לקמן (נב. ד"ה ממקום) דאם יש איסור דאורייתא חייב לעשות, ולא יעבור על איסור תורה משום איסור מחלוקת. וע"י מה שהארכנו בקונטרס תורת הלימוד ההוראה והמנהגים (אות כב-כג) בעניינים אלו.

3. שו"ע אורח חיים - סימן כה

(ה) כיון בהנחתם שצונן הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויצאת מצרים על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שצונן נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכח והמשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וישתעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח, וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ובוה יזכור הבורא וימעיש הנאותיו. ויניח של יד תחלה, ויברך להניח תפילין, ואח"כ יניח של ראש ולא יברך כ"א ברכה אחת לשתיהם: הגה - וי"א לברך על של ראש על מצות תפילין, אפילו לא הפסיק בינתיים (הרא"ש הלכות תפילין) (וכן פשוט המנהג בבני אשכנז שמברכין שתי ברכות. וטוב לומר תמיד אחר הברכה השניה, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד) (מהר"י בן חביב, אגור סימן ל"ח):

4. ביאור הלכה סימן כה ד"ה וטוב

וטוב וכו' - עיין בביאור הגר"א שפסק כהמחבר ובחידושי רע"א כ' עצה שיכיון בעת ברכת להניח אם הלכה כשיטת רש"י אני מכוין שלא לצאת בברכת להניח על השל ראש והוי זה כסח ויוכל לברך על של ראש [ואין זה בכלל גורם ברכה שאינה צריכה דהא מוכרח לעשות כן מפני ספיקא דדינא ועוד טעמים אחרים כמו שכתב בארה"ח] וכבר קדמו העולת תמיד וכפי מה שביאר הפמ"ג את דבריו ובארה"ח משמע ג"כ שמסכים לעצה זו **אך בפמ"ג ראיתי שמסיים ע"ז ואין לנהוג כן ואולי טעמו כדי שלא ירגיל האדם את עצמו לפקפק אחר מנהגן של ישראל שנתייחד ע"פ שיטות הרבה מהראשונים:**

5. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף נא עמוד א

אי מנהג עוקר הלכה

דלמא אתי לאפרושי מהחייב. **היה מקום שנהגו למכור אף עליה ראשונה של כהן לישראל וכתב מהרי"ק שורש ט' דאזלינן בתר המנהג אף שהוא נגד הדין דמנהג עוקר הלכה ונחלקו עליו האחרונים ומביא הפר"ח (תצ"ו) ראייה מהגמרא הכא דמשום חשש דילמא אתי לאפרושי מן החייב על הפטור ומן הפטור על החייב בטלו המנהג של בני חוזאי וא"ל דניכול זר באפייהו את החטה **הרי שאין מנהג עוקר הלכה** (וע"ע באורך בכל העולה מסוגיין בשו"ת שאילת דוד קונטרס המנהגים).**